

Belgelerle Adım Adım Eski Konya (10)

Eski Belediye Binası İle Hükümet Binası Arasındaki Bölge MEDRESE VE CAMİLER

Mehmet Ali UZ
Mehmet DOĞAN

1. Nizamiye Medresesi

Nizamiye Medresesi'nin yeri, Alâeddin Tepesi'nin doğusunda eski Belediye, şimdiki İş Bankası Binası'nın doğu girişindeki türbenin kuzeyinde, Gazi İlkokulu Binası'nın bulunduğu yerdeki İbrahim Bey İmaret, Un Kapısı Hanı ve Medresesi'ne (Kazanlı Medresesi) kadar uzanan yerde idi. Konyalı, medrese için: "Kubbeli, kargir muhteşem ve şark âleminde çok meşhur bir ilim yuvası idi." der. (1)

Medrese II. Sultan Keyhüsrev zamanında, dönemin tanınmış emirle-

rinden, Emir Nizameddin Ebül Hasan Ali ibn-i İl-İlmüş bin İdris tarafından, 635 H 1237 M yılında yaptırılmıştır. Emir Nureddin döneminde önemli hizmetlerde bulunmuş devlet adamlarından biridir. (2)

Medrese, Osmanlı Döneminde de sadece Konya'nın değil, Anadolu'nun tanınmış medreselerindedir. (3) Konya Şer'îye Sicillerinde muhtelif sebeplerle adı sıkça adı geçer. Selçuklu'dan Osmanlı'ya en meşhur müderrisler burada görev yapmıştır. Şakayık-ı Numaniye'de Osmanlı Döneminin

En sağda Nalınca Baba Türbesi (1), önünde Kazanlı Medresesi'ne kadar uzanan bina ve yer Nizamiye Medresesi (2), şimdi Kazanlı Medresesi yerinde eski Gazi İlkokulu var (3). Nalınca Baba Türbesi ile ortadaki binanın arkasındaki ince uzun yer ise Muhaddisade Medresesi'dir (4). Medresenin güney tarafına Tekel Binası yapılmış, kuzey tarafından ise Alaeddin Caddesi geçirilmiştir.

meşhur müderrislerinden Ece Halife unvanıyla meşhur Yakub-ı Hemedânî'nin (ö. 929/1523) bu medresede müderrislik yaptığını zikredilir. Konyalı Ahizade Mehmet Efendi de bu medresenin müderrislerindedir.

Konyalı, medresenin asıl adının Nizamiye Medresesi olduğunu uzun yıllar bu isimle anıldığını, fakat sonradan bu medresede müderrislik yapan bir zatın unvanı dolayısıyla medresenin sonradan Nalınca Medresesi adıyla anıldığını zikreder. Verilen başka bir bilgiye göre de medrese, III. Murat zamanından beri Nalınca Medresesi olarak anılmaktadır. (4)

20. yüzyıl başlarına kadar eğitim veren ve ayakta kalan medrese, ilgisizlik ve bakımsızlık yüzünden türbeden daha önce yıkılmıştır. (5)

1 Eylül 1889 tarihinde medresenin bulunduğu beş dershaneli binada Konya'da ilk idadi mektebi açılmış ve müdürlüğüne Hazım Bey Getirilmiştir. (6) Sınıf sayısının çoğalması sebebiyle İdadi, 1891 yılında eski Karma Ortaokulunun bulunduğu yerde yapılan kendi binasına taşınmıştır. Konya Valisi Muammer Bey, 1916 yılında medrese yerine, Dârü'l-Muallimîn binasını, bir süre sonra da Rehber-i Hürriyet İptidaisini yaptırır. Bu binanın daha sonra Milli Kütüphane olarak kullanıldığı Konya Muhasebe-i Hususiye Müdürlüğü ile Kadastro Müdürlüğü arasındaki 24.5.930 tarihli yazışmadan açıkça anlaşılmaktadır. Adı ge-

çen yazıda, "Aslen ilk mektep iken Milli Kütüphane ittihaz olunup beş sene evvelinde ebniyesi yıkıldığı anlaşıldığından arsa olarak yeniden kaydolunmuştur." denilmektedir. Milli Kütüphane sonradan Hacı Hasan Camii'ne taşınmıştır.

Konya Evkaf Müdürlüğünden Tapu Kadastro Müdürlüğüne yazılan 5 Nisan 1928 tarihli yazı ilgi çekicidir. Ve yazıda şöyle denilmektedir:

"Nizamiye Medresesi namıyla maruf iken harap olarak arsasından kısım-ı azamı eyd-i ahara (diğer elle-re) geçmiş yalnız Nalınca namıyla mevcut bulunan türbe de hedm olunarak (yıkılarak) bir kısmı tarike kalb ve asarı"

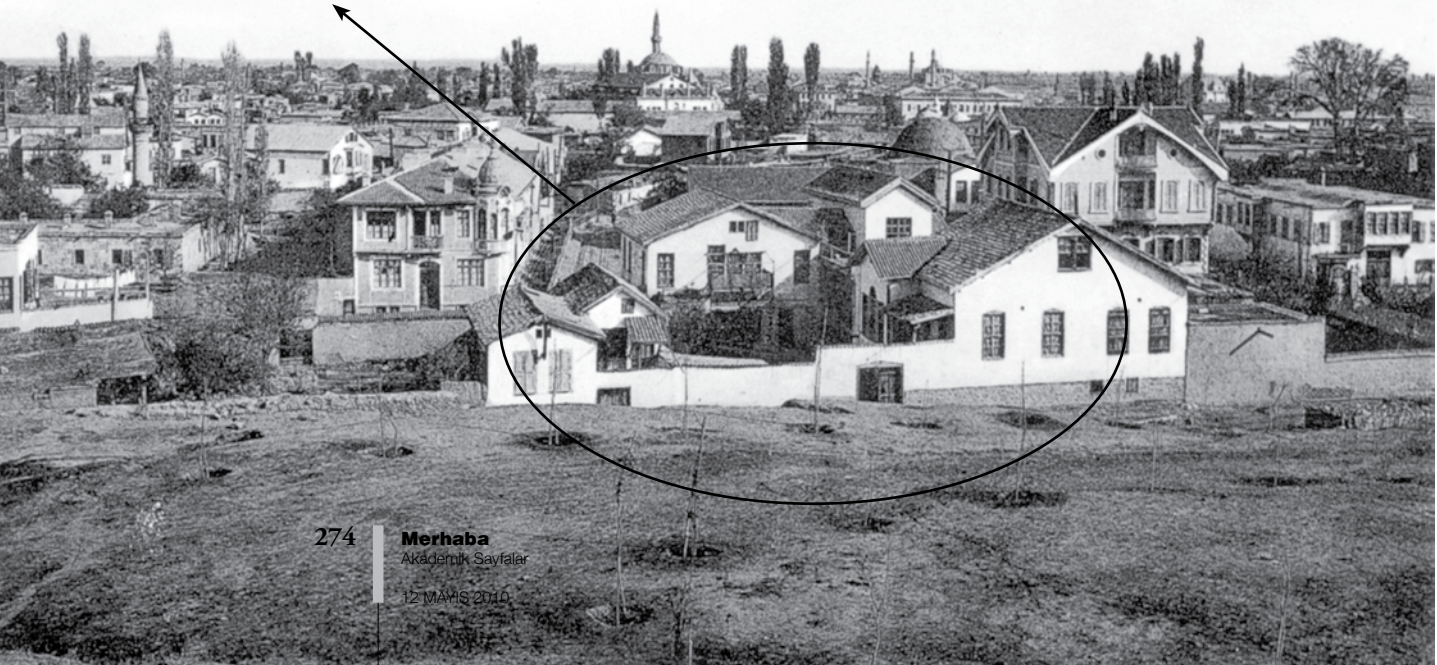
1.10.930 tarihli Kadastro Riyaset-i Âlisine yazılan yazıda da:

"Nizamiye nam-ı diğer Nalınca namıyla maruf medrese çok zaman evvel yola kalb edilmiş ve hatta fazla kalan bir kısım arsasına da evler yapılmak suretiyle şekl-i aslisi büsbütün değiştirilmiştir."

Yalnız bu medrese derununda bir kabri muhtevi bulunan mescit 1340 senesinden sonra yıkılarak yola kalb edilmiştir." denilmektedir.

Yapılan yazışmalardan anlaşılacağı üzere, bir ara Nizamiye Medresesi arsası kapanın elinde kalmış ve üzerine pek çok bina inşa edilmiştir. Sonradan cadde açılırken bu binaların tamamı yıkılmıştır.

Daire içerisinde alanın arkasındaki bölge Nizamiye Medresesi'ne ait olup, kapanın elinde kalmış. Bilahere üzerinden Alaeddin Caddesi geçirilmiştir.

2. Muhaddis/Muhaddiszade Medresesi

Muhaddis, diğer adıyla Muhaddiszade Medresesi bugünkü Tekel Binası'nın bulunduğu yerde idi. Medresenin kuzey tarafı Alâeddin Caddesi'ne doğru uzanıyordu. Medresenin köşesinde de müderrisinin evi bulunuyordu. Caddesi'nin açılması ile medresenin kuzey bölümü tamamen caddeye dahil edildi. Medrese, 814 metre kare arsa üzerine kurulmuş olup, on üç oda ve bir dershaneden ibaretti.

Medrese tahminen, Muhaddis Ahmet Efendi tarafından, 1832-1839 yıllarında yaptırılmıştır. Ahmet Efendi'nin vefat tarihi 1839'dur. Medresenin bu yılda veya bu yıldan önce yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Sonradan medresenin ihyası ise 1290/1873 yılında Muhaddiszade Hasan Efendi tarafından gerçekleştirilmiştir. Muhaddiszade Hasan Efendi, Muhaddis Ahmet Efendi'nin torunu olması gerekir.(7) (Arabacı, 342) Yalnız medresenin yapım tarihinin 1830'lu yıllara götürülmesi, Veli Sabri Uyar Hoca'nın verdiği bilgi ile çelişmektedir.

Mehmet Önder Bey, medresenin kurucusu için: "Hadimli müftü Ahmet (Vefatı: 1832) tarafından yaptırılmıştır" (8) derken, vefat tarihinden de anlaşılacağı üzere, Konya ve Hadim müftüsü Şehit Ahmet Efendi ile Muhaddis Ahmet Efendi'yi biri birine karıştırmıştır. 1832 yılı, Şehit Ahmet Efendi'nin vefat yılıdır.(9)

3. Karahüyükli/Tevfikiye Medresesi

Kürkçü Mahallesi'nde Muhaddiszade Medresesi'nin güneyinde, Asri Cami'nin güneybatı tarafında, bugünkü KOMEK'in bulunduğu yere kadar kısmen yol üzerinde idi. Üç tarafı yol ile çevrili olarak gösterilen medrese, on bir oda ve bir dershaneden ibaretti. Karahüyükli Medresesi, bölgedeki en küçük medresedir. 448 metre kare üzerine kurulmuştur. Resmî kayıtlarda müderrisine ait evlerle medrese bir ara-

da görülmektedir. Medresenin bir adı da Tevfikiye Medresesi'dir. 1928 yılında istimlak edilerek yıkılmıştır. (10) Veli Sabri Uyar Hoca'ya göre Karahüyükli Medresesi ile Muhaddiszade Medresesi için vakıf tesis edilmediğinden günümüze mülk olarak intikal etmiştir. (11) Şimdi medrese yerinde iş yerleri bulunmaktadır. Bundan sonra Veznedar Hüseyin Efendi, eski adıyla Tahtıkale Vakfı Mescidi'ne geçebiliriz.

Tahtıkale Mescidi/ Asri Cami/ Veznedar Hüseyin Ağa Mescidi.

Bugünkü Tekel Binası'nın güney doğusunda bulunan mescit, tapu kayıtlarında ve eski belgelerde Tahtıkale Mescidi (Tahte'l-kal'a Mescidi) olarak anılmakta ve Tahtıkale Vakfı adına kayıtlı bulunmaktadır. Tahtıkale sokağı ise mescidin hemen güneyinde bugünkü İş Bankasının önünde bulunuyor ve Kadı Mürsel Camii'ne kadar uzanıyordu. Sonradan mescidin, halk arasında Veznedar Hüseyin Ağa Mescidi ve Asri Cami olarak da anıldığı görülmektedir.

Mescidin doğu bitişiğinde müderris Ahaveynzade kardeşler, Mustafa ve Mehmet Efendilerin küçük avlulu evleri bulunmaktadır. Bu evler sonradan mirasçılara ve Adnan Ağırbaşı'ya intikal etmiştir. Mescidin güney tarafında Zincirli Medrese bulunurken, sonradan burası bir süre çorap fabrikası olarak kullanılmıştır.

1716 yılı kayıtlarında mevcut bir berat, Tahte'l-kal'a Cami-i Evkafı Nazır Beratı ile ilgilidir. (KŞS. 47/296) Bu berattan da anlaşılacağı üzere, caminin geçmişi bir hayli eskilere gitmektedir.

1- Konyalı, s. 884.

2- Mehmet Önder, 1971, 152; Konyalı, s. 884.

3- Meccî Efendi, Şakayık-ı Humaniye, s. 460

4- Atçeken, s. 239.

5- M. Ali Uz. Akademik Sayfalar, C.6, 2006, s. 65-66.

6- Mehmet Önder, **Konya Maarifi Tarihi**, 1952, s. 6.

7- Arabacı, s. 342.

8- Önder, 1952, s. 5.

9- Uz, 2004, s.

10- Önder, 1952, s. 52

11- Mahmut Sural, "Veli Sabri Uyar'ın Defterlerinden", **Konya'nın Sesi**, 10.6.1978.

Ahmet ÇELİK

1319/1901 TARİHLİ MAARİF SALNAMESİNE GÖRE KONYA İL VE İLÇE MEDRESELERİ -2-

KONYA İLÇELERİ MEDRESELERİ

AKŞEHİR MEDRESELERİ

Akşehir'de (3'ü Karaağa, Harman, Pazar köylerinde olmak üzere) 24 medrese mevcut olup 29 müderris görev yapmaktadır. Bu medreselerde 478 öğrenci eğitim öğretim görmektedir. Akşehir medreseleri şunlardır:

1-Bağcı Medresesi, Kileci Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Abdülkadir Paşa'dır. Abdülkadir Efendi'nin müderris olduğu medresede 02 öğrenci eğitim görmektedir.

2-Çukur Medresesi, Hacı Ömer Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Ömer Efendi'dir. Argıtanlı Ömer Efendi'nin müderris olduğu medresede 32 öğrenci eğitim görmektedir.

3-Hacı Ali Efendi Medresesi, Hacı Ömer Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hacı Ali Efendi'dir. İsmail Efendi'nin müderris olduğu medresede 25 öğrenci eğitim görmektedir.

4-Hacı Ali Medresesi, Caferler Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hacı Ali Efendi'dir. Hacı Ali Efendi'nin müderris olduğu medresede 14 öğrenci eğitim görmektedir.

5-Halil İbrahim Efendi Medresesi, Pazar köyündedir. Kurucusu: Tuğluoğlu Halil Ağa'dır. Ahmed Efendi'nin müderris olduğu medresede 12 öğrenci eğitim görmektedir.

6-Halkalı Medresesi, Altınkalem Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Ata Bey'dir. Kamil ve Murtaza Efendiler'nin müderris olduğu medresede öğrenci sayısı bilinmemektedir

7-Harputi Ömer Efendi Medresesi, Çarşı civarındadır. Kurucusu: Dede Paşa'dır. Müsevvit Emin Efendi'nin müderris olduğu medresede 22 öğrenci eğitim görmektedir.

8-İmaret Medresesi, Kileci Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hasan Paşa'dır. Çukurcakılı Ömer Efendi'nin müderris olduğu medresede öğrenci sayısı bilinmemektedir.

9-İmaret Medresesi, Kileci Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hasan Paşa'dır. Tarsuslu Abdullah Efendi'nin müderris olduğu medresede 19 öğrenci eğitim görmektedir.

10-İmaret Medresesi, Kileci Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hasan Paşa'dır. Bahri, Ahmed ve Abdullah Efendiler'nin müderris olduğu medresede Öğrenci sayısı bilinmemektedir.

11-İzzet Efendi Medresesi, Pazar köyündedir. Kurucusu: Tuğluoğlu Halil Ağa'dır. Ahmed Efendi'nin müderris olduğu medresede 19 öğrenci eğitim görmektedir.

12-Kara Hafız Efendi Medresesi, Altınkalem Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hacı İbrahim Ağa'dır. Hacı Mehmet Efendi'nin müderris olduğu medresede 7 öğrenci eğitim görmektedir.

13-Kara Molla Medresesi, Meydan Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Bekiroğlu'dur. Mustafa Efendi'nin müderris olduğu medresede 24 öğrenci eğitim görmektedir.

14-Kelli Medresesi, Hacı Kumaşçı Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Dede İbrahim Paşa'dır. Hacı Osman ve Rasih Efendilerin müderris olduğu medresede 28 öğrenci eğitim görmektedir.

15-Mehmed Medresesi, Bimende Mahallesi'ndedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Mehmed Efendi'nin müderris olduğu medresede öğrenci sayısı bilinmemektedir

16-Mergatani Medresesi Altınkalem Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Silleli Hacı Hüseyin Efendi'dir. Karahafızadeler'nin müderris olduğu medresede 18 öğrenci eğitim görmektedir.

17-Mündefçizade Medresesi, Pazar köyündedir. Kurucusu: Tuğluoğlu Halil Ağa'dır. Ahmed Efendi'nin müderris olduğu medresede 27 öğrenci eğitim görmektedir.

18-Ökseli Hacı Ali Medresesi, Hacı Ömer Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hacı Ali Efendi'dir. Ahmed Efendi'nin müderris olduğu medresede 44 öğrenci eğitim görmektedir.

19-Piribeyli Ömer Efendi Medresesi, Hacı Ömer Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hacı Ali Efendi'dir. Ali Efendi'nin müderris olduğu medresede 36 öğrenci eğitim görmektedir.

20-Sadık Efendi Medresesi, Kileci Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hasan Paşa'dır. Osman ve Mehmed Efendilerin müderris olduğu medresede 21 öğrenci eğitim görmektedir.

21-Sarı Ali Efendi Medresesi, Çarşı civarındadır. Kurucusu: Nuri Osmaniyeye kayyimi Süleyman Efendi'dir. Mustafa Efendi'nin müderris olduğu medresede 28 öğrenci eğitim görmektedir.

22-Süleyman Efendi Medresesi, Karaağa köyündedir. Kurucusu: Süleyman Efendi'dir. Süleyman Efendi'nin müderris olduğu medresede, 14 öğrenci eğitim görmektedir.

23-Tokluoğlu Medresesi, Doğanhisar'ın Harman köyündedir. Kurucusu: Tuğluoğlu Halil Ağa'dır. Yeşil Mustafa Efendi'nin müderris olduğu medresede 36 öğrenci eğitim görmektedir.

24-Yusufoğlu Medresesi, Altınkalem Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Sahib Yusuf Ağa'dır. Abdülhalık ve Hacı Mehmet Efendi'nin müderris olduğu medresede 50 öğrenci eğitim görmektedir.

BEYŞEHİR MEDRESELERİ

Beyşehir'de (16'sı Üskerle, Bayağsar, Araram, Manastır, Huriceova, Hulviran, İmiş, Bekran, Göçü, Tuğna, Kızili, Oluk, Kaya, Çavuş, Sekili, Balganda köylerinde olmak üzere) 19 medrese mevcut olup 21 müderris görev yapmaktadır. Bu medreselerde 218 öğrenci eğitim öğretim görmektedir. Beyşehir medreseleri şunlardır:

1-Abdullah Efendi Medresesi, Araram köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Abdullah Efendi'nin müderris olduğu medresede 20 öğrenci eğitim görmektedir.

2-Abdullah Efendi Medresesi, Kaya köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Melik Efendi'nin müderris olduğu medresede 9 öğrenci eğitim görmektedir.

3-Abdurrahman Medresesi, Balganda köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Kâzım Efendi'nin müderris olduğu medresede 8 öğrenci eğitim görmektedir.

4-Abdurrahman Medresesi, Sekli köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Abdullah Efendi'nin müderris olduğu medresede 6 öğrenci eğitim görmektedir.

5-Ahmed Efendi Medresesi, Giçi köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Mehmed ve İsmail Efendilerin müderris olduğu medresede 11 öğrenci eğitim görmektedir.

6-Ali Efendi Medresesi, Tuğna köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Mehmed Efendi'nin müderris olduğu medresede 10 öğrenci eğitim görmektedir.

7-Ali Efendi Medresesi, Üskerle köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Ali ve Hüseyin Efendilerin müderris olduğu medresede 14 öğrenci eğitim görmektedir.

8-Hacı Şükrü Medresesi, Oluk köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Halil Efendi'nin müderris olduğu medresede 11 öğrenci eğitim görmektedir.

9-Halil Efendi Medresesi, Tuğna köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Hasan Efendi'nin müderris olduğu medresede 5 öğrenci eğitim görmektedir.

10-Hatip Medresesi, Üskerle köyündedir. Kurucusu: Abdullah Efendi'dir. Ali Efendi'nin müderris olduğu medresede 7 öğrenci eğitim görmektedir.

11-Hüseyin Efendi Medresesi, Bayağsar köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Hacı Hüseyin Efendi'nin müderris olduğu medresede 6 öğrenci eğitim görmektedir.

12-Hüseyin Efendi Medresesi, İmiş köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Hüseyin Efendi'nin müderris olduğu medresede 21 öğrenci eğitim görmektedir.

13-Hüseyin Efendi Medresesi, Tuğna köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Ahmed ve Yakup Efendilerin müderris olduğu medresede 25 öğ-

renci eğitim görmektedir.

14-İbrahim Efendi Medresesi, Hüriceova köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. İbrahim Efendi'nin müderris olduğu medresede 6 öğrenci eğitim görmektedir.

15-Kazım Efendi Medresesi, Çavuş köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Hacı Şükrü Efendi'nin müderris olduğu medresede 10 öğrenci eğitim görmektedir.

16-Mehmed Efendi Medresesi, Bekran köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Hüseyin Efendi'nin müderris olduğu medresede 12 öğrenci eğitim görmektedir.

17-Mehmed Efendi Medresesi, Hulviran köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Mehmed Efendi'nin müderris olduğu medresede 8 öğrenci eğitim görmektedir.

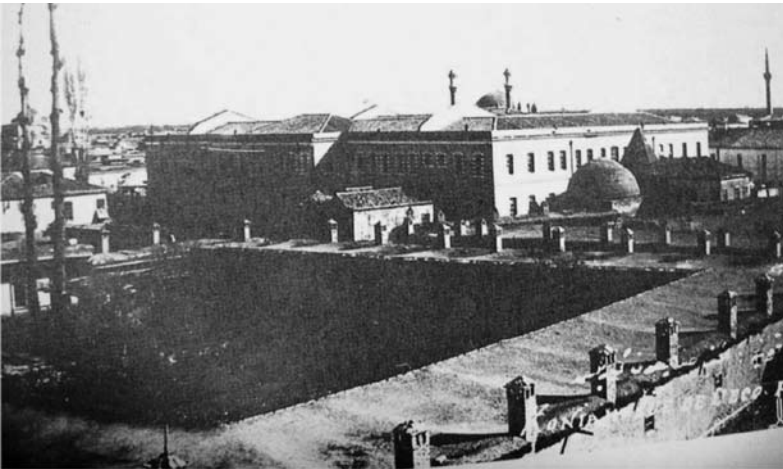
18-Melik Efendi Medresesi, Kızili köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Ali Efendi'nin müderris olduğu medresede 10 öğrenci eğitim görmektedir.

19-Yusuf Efendi Medresesi, Manastır köyündedir. Köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Yusuf ve Sadık Efendilerin müderris olduğu medresede 19 öğrenci eğitim görmektedir.

BOZKIR MEDRESELERİ

Bozkır'da (15'i Fart, Pınarcık, Ayvacılar, Dere, Karacahisar, Hocaköy, Dermeli, Gerez, Bekle, Ahırlı, Yalılıyüyük, Akkilise, Avdan, Sazlı, Tola köylerinde olmak üzere) 17 medrese mevcut olup, 17 müderris görev yapmaktadır. Bu medreselerde 519 öğrenci eğitim görmektedir. Bozkır medreseleri şunlar-

Zaferiye Medresesi

dır:

1-Ahırlı Köyü Medresesi, Cami civarındadır. Kurucusu: Hacı Mevlüt Efendi'dir. Hacı Mesut Efendi'nin müderris olduğu medresede 49 öğrenci eğitim görmektedir.

2-Akkilise Köyü Medresesi, Camii şerif civarındadır. Kurucusu: Sadık Efendi'dir. Süleyman Efendi'nin müderris olduğu medresede 27 öğrenci eğitim görmektedir.

3-Avdan Köyü Medresesi, Çeşme civarındadır. Kurucusu: İbrahim Efendi'dir. Veliyyüddin Efendi'nin müderris olduğu medresede 31 öğrenci eğitim görmektedir.

4-Ayvacılar Köyü Medresesi, Camii civarındadır. Hacı Mehmet Efendi'dir. Hacı Mehmet Efendi'nin müderris olduğu medresede 34 öğrenci eğitim görmektedir.

5-Bekle Köyü Medresesi, Çamaltı'ndadır. Kurucusu: Mehmet Efendi'dir. Mehmet Efendi'nin müderris olduğu medresede 35 öğrenci eğitim görmektedir.

6-Dere Köyü Medresesi, Çay mecrasındadır. Kurucusu: Mollazade Efendi'dir. Mehmet Efendi'nin müderris olduğu medresede 34 öğrenci eğitim görmektedir.

7-Dermeli Köyü Medresesi, Cami civarındadır Kurucusu: Hatib Efendi'dir. Ahmed Efendi'nin müderris olduğu medresede 23 öğrenci eğitim görmektedir.

8-Fart köyü Medresesi, Çay kenarındadır. Kurucusu: Halil Efendi'dir. Halil Efendi'nin müderris olduğu medresede 31 öğrenci eğitim görmektedir.

9-Gerez Köyü Medresesi, Medde içindedir. Kurucusu: Sadık Efendi'dir. Sadık Efendi'nin müderris olduğu medresede 14 öğrenci eğitim görmektedir.

10-Hoca Köyü Medresesi, Cami civarındadır. Kurucusu: Abdülhalim Efendi'dir. Halim Efendi'nin müderris olduğu medresede 57 öğrenci eğitim görmektedir.

11-Karacahisar Köyü Medresesi, Köy içindedir. Kurucusu: Yeğen Efendilerdir. Sadık Efendi'nin müderris olduğu medresede 65 öğrenci eğitim görmektedir.

12-Pınarcık köyü Medresesi, Camii civarındadır. Halil Efendi'dir. Hacı Abdullah Efendi'nin müderris olduğu medresede 28 öğrenci eğitim görmektedir.

13-Sazlı Köyü Medresesi, Çeşme civarındadır. Kurucusu: Hacı Ali Efendi'dir. Hacı Ömer Efendi'nin müderris olduğu medresede 13 öğrenci eğitim görmektedir.

14-Siristad Medresesi, Camii şerif civarındadır. Kurucusu: Ali Efendi'dir. Mustafa Efendi'nin müderris olduğu medresede 21 öğrenci eğitim görmektedir.

15-Tola Köyü Medresesi, Meydan yerindedir. Kurucusu: Kerim Efendi'dir. Zahreddin Efendi'nin müderris olduğu medresede 31 öğrenci eğitim görmektedir.

16-Yalıtıyık Medresesi, Kabristan önündedir. Kurucusu: Fahreddin Efendi'dir. Fahreddin Efendi'nin müderris olduğu medresede 2 öğrenci eğitim görmektedir.

17-Yalıtıyık Medresesi, Meydan yerindedir. Kurucusu: Mehmed Efendi'dir. Hasan Efendi'nin müderris olduğu medresede 24 öğrenci eğitim görmektedir.

EREĞLİ MEDRESELERİ

Ereğli'de (2'si Eski Hisar, Bola köylerinde olmak üzere) 12 medrese mevcut olup 7 müderris görev yapmaktadır. Bu medreselerde 170 öğrenci eğitim öğretim görmektedir. Ayrıca beş medrese de faal değildir.

Ereğli medreseleri şunlardır:

1-Ak Mescid Medresesi, Boyacı Ali Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hacı Mehmed Efendi'dir. Hacı Osman Efendi'nin müderris olduğu medresede 18 öğrenci eğitim görmektedir.

2-Eskihisar Medresesi, Eskihisar köyündedir. Kurucusu: Ahmed Efendi'dir. Ali Efendi'nin müderris olduğu medresede 25 öğrenci eğitim görmektedir.

3-Fakihzade Medresesi, Hacı Mazhar Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Halil Efendi'dir. Salim Efendi'nin müderris olduğu medresede 19 öğrenci eğitim görmektedir.

4-Halim Ağa Medresesi, Bola nahiyesindedir. Kurucusu: Köse Ahmed Ağa'dır. Harputlu Ali Efendi'nin müderris olduğu medresede 35 öğrenci eğitim görmektedir.

5-Nakışlı Medresesi, Kazgancı Mahallesi'ndedir. Kurucusu meçhuldür. Müftü Süleyman Efendi'nin müderris

olduğu medresede 33 öğrenci eğitim görmektedir.

6-Talmaz Medresesi, Talmaz Mahallesi'ndedir. Kurucusu meçhuldür. Sadedin Efendi'nin müderris olduğu medresede 21 öğrenci eğitim görmektedir.

7-Yeni Medrese Medresesi, Hacı Mazhar Mahallesi'ndedir. Kurucusu: meçhuldür. Şükrü Efendi'nin müderris olduğu medresede 35 öğrenci eğitim görmektedir.

8-12-Ereğli'de Beş medrese daha vardır. Fakat harap olduğundan eğitim ve öğretim olmadığından ve yerlerinde isimlerinin dahi bildirilmediğinden hakkında bilgi yoktur.

ILGIN MEDRESELERİ

İlgın'da (5'i Argıthanı, Derbent, Aşağı Çiğil, Ruus (Başköy), Taşdığın köylerinde olmak üzere) 7 medrese mevcut olup 7 müderris görev yapmaktadır. Bu medreselerde 163 öğrenci eğitim öğretim görmektedir. İlgın medreseleri şunlardır:

1-Çiğil Medresesi, Aşağı Çiğil köyündedir. Ahali tarafından yaptırılmıştır. Mustafa Efendi'nin müderris olduğu medresede 10 öğrenci eğitim görmektedir.

2-Derbent Medresesi, Derbent köyündedir. Ahali tarafından yaptırılmıştır. Mevlüt Efendi'nin müderris olduğu medresede 30 öğrenci eğitim görmektedir.

3-Hacı Veli Efendi Medresesi, Argıthanı nahiyesindedir. Ahali tarafından yaptırılmıştır. Süleyman Efendi'nin müderris olduğu medresede 50 öğrenci eğitim görmektedir.

4-Huşu Medresesi, Huşu Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hacı Ömer'dir. Müderrisinin adı belli olmayan medresede Öğrenci sayısı da bilinmemektedir.

5-Naki Medresesi, Cami-i Atik civarındadır. Ahali tarafından yaptırılmıştır. Müftü Hasan Efendi'nin müderris olduğu medresede 33 öğrenci eğitim görmektedir.

6-Ruus Medresesi, Ruus (Başköy) köyündedir. Ahali tarafından yaptırılmıştır. Müderrisinin adı belli olmayan medresede 30 öğrenci eğitim görmektedir.

7-Taşdığın Medresesi, Taşdığın köyündedir. Ahali tarafından yaptırılmıştır.

Müftü Ahmed Efendi'nin müderris olduğu medresede 10 öğrenci eğitim görmektedir.

KARAPINAR MEDRESELERİ

Karapınar'da (1'i Camili köyünde olmak üzere) 3 medrese mevcut olup 3 müderris görev yapmaktadır. Bu medreselerde 210 öğrenci eğitim öğretim görmektedir. Karapınar medreseleri şunlardır:

1-Daire-i Cedid Medresesi, Çeşme Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Müftü Hacı Mehmed Efendi'dir. Efendi Müftü Efendi'nin müderris olduğu medresede 60 öğrenci eğitim görmektedir.

2-Eski Daire Medresesi, Çarşı civarındadır. Kurucusu: Mehmed Efendi'dir. Mehmed Efendi'nin müderris olduğu medresede 120 öğrenci eğitim görmektedir.

3-İsmail Efendi Medresesi, Camili köyündedir. Kurucusu: İsmail Efendi'dir. İsmail Efendi'nin müderris olduğu medresede 30 öğrenci eğitim görmektedir.

SEYDİŞEHİR MEDRESELERİ

Seydişehir'de (8'i Giçi, Karaviran, Çavuş, Akçalar, sapanca, Muharremkulu, Meydan, İçerişehir köylerinde olmak üzere) 15 medrese mevcut olup 18 müderris görev yapmaktadır. Bu medreselerde 748 öğrenci eğitim öğretim görmektedir. Seydişehir medreseleri şunlardır:

1-Akçalar Medresesi, Akçalar köyündedir. Halk tarafından yaptırılmıştır. İbrahim Efendi'nin müderris olduğu medresede 8 öğrenci eğitim görmektedir.

2-Bekir Ağa Medresesi, Değirmenci Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Bekir Ağa'dır. Hüseyin Efendi'nin müderris olduğu medresede 15 öğrenci eğitim görmektedir.

3-Çavuş Medresesi, Çavuş köyündedir. Halk tarafından yaptırılmıştır Sadık ve Sıddık Efendilerin müderris olduğu medresede 120 öğrenci eğitim görmektedir.

4-Çay Medresesi, Sapanca köyündedir. Halk tarafından yaptırılmıştır. Ali Efendi'nin müderris olduğu medresede 50 öğrenci eğitim görmektedir.

5-Hacı Mustafa Efendi Medresesi, Dabbağhane Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Hacı Mustafa Efendi'dir. Hacı Hafız Efendi'nin müderris olduğu medresede 5 öğrenci eğitim görmektedir.

6-Hakkı Efendi Medresesi, Cami-i Cedid Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Müftü Mesut Efendi'dir. Hacı Tevfik Efendi'nin müderris olduğu medresede 40 öğrenci eğitim görmektedir.

7-Karaviran Medresesi, Karaviran köyündedir. Halk tarafından yaptırılmıştır Ali Efendi'nin müderris olduğu medresede 30 öğrenci eğitim görmektedir.

8-Köprübaşı Medresesi, Meydan köyündedir. Kurucusu: Müftü Recep Efendi'dir. Müftü Recep Efendi'nin müderris olduğu medresede 16 öğrenci eğitim görmektedir.

9-Muharremkulu Medresesi, Muharremkulu köyündedir. Halk tarafından yaptırılmıştır. Abdurrahman Efendi'nin müderris olduğu medresede 15 öğrenci eğitim görmektedir.

10-Osman Efendi Medresesi, Alaylar civarındadır. Halk tarafından yaptırılmıştır. Rasim Efendi'nin müderris olduğu medresede 30 öğrenci eğitim görmektedir.

11-Ömer Efendi Medresesi, Meydan köyündedir. Hayırseverler tarafından yaptırılmıştır. Sadeddin Efendi'nin müderris olduğu medresede 3 öğrenci eğitim görmektedir.

12-Seyyid Harun Veli Medresesi, Cami-i Kebir Mahallesi'ndedir. Kurucusu: Seyyid Harun Veli'dir. Sıdkı ve Mustafa Efendilerin müderris olduğu medresede 5 öğrenci eğitim görmektedir.

13-Şeyh Efendi Medresesi, Giçi köyündedir. Kurucusu: Hasan Ağa'dır. Şeyh (Hacı Abdullah Efendi) ve (oğlu) Hâcegan Efendilerin müderris olduğu medresede 150 öğrenci eğitim görmektedir.

14-Taş Medresesi, İçerişehir köyündedir. Kurucusu: İsmail Bey'dir. Recep Efendi'nin müderris olduğu medresede 39 öğrenci eğitim görmektedir.

15-Tayş Daire Medresesi, Çarşı civarındadır. Kurucusu: Hacı Efendi'dir. Hacı Hüseyin Efendi'nin müderris olduğu medresede 25 öğrenci eğitim görmektedir.

*

Osmanlı Döneminde ilköğretim kurumunu ifade eden sıbyan mektebinin üstünde, orta ve yüksek eğitim veren kurumlara medrese denilmiştir. **1319 tarihli Maarif Salnamesine göre Konya vilayetinde** 150 medrese mevcut olup bunun 50 tanesi köylerdedir. Konya medreselerinde 253 müderris görev yapmaktadır. Bu medreselerde toplam 4.483 öğrenci eğitim öğretim görmektedir. Konya sayı bakımından Osmanlı toprakları içinde en fazla medreseye sahip bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAK:

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, İstanbul 1319.

KARAPINAR FOLKLORUNDA UNUTULAN DEĞERLER

Adem ZENGİN

Folklor (halkiyat, halkbilimi), toplumların maddi olmayan, sözlü kültürel yaratılarının bütünüdür. Bu itibarla inançlar, ayinler, masallar, efsaneler, bayramlar, kültler... folklorun kapsamındadır.

19. yy. ortalarında Avrupa’da yeni bir bilim dalı olarak doğmuş, 20 yy. başlarında da yurdumuzda halkbilimi ile ilgili ilk makaleler yayımlanmış, 1920’de de ilk Cumhuriyet hükümetinin Milli Eğitim Bakanı Rıza Nur okullara genelge göndererek folklor ve kültür ürünlerinin toplanmasını istemiş; bakanlık bünyesinde de bir hars dairesi kurulmuştur.

1940’lı yıllara kadar dernekler tarafından üstlenilen folklorla ilgili bilgi ve belgelerin toplanıp değerlendirilmesi işi, önce Türkocakları, daha sonra Türkocaklarının kapatılması ile yerine açılan Halkevleri vasıtasıyla derlenmeye başlandı. 1960’lı yıllardan itibaren sosyo-ekonomik şartların, değişmesi ve kırsal kesimin kültürünün ön plana çıkmasıyla birlikte, köyden şehre göçün başlamasıyla bir kısım folklorik değerler ya değişmiş ya da unutulmaya başlanmıştır. Bugün bu değerlerin tadını bilmeyen bir kuşak yetişmiştir. Çünkü yaşanmayan değerlerin kıymeti bilinmez.

Karapınar folkloru çok zengin olmakla birlikte günümüze kadar yazıya geçirilmediği için maalesef birçok değerimiz ya unutulmuş ya da değişmiştir. Karapınar folkloru ko-

nusunda merhum İbrahim Gündüz Bey’in çalışmalarını minnetle anmadan geçemeyeceğim. Size burada, unutulmuş folklorik değerlerimizden bazı örnekler vereceğim. Karapınarlı İbrahim Çetin Halkevinde derlenen “İnce çayır” türküsü ilk defa folklorik müzik türünde literatüre geçmiştir. Bu türküden yola çıkılarak bestelenen “Kesik Çayır” türküsü bu türküden esinlenerek bestelenmiş ve İnce Çayır türküsünü geri plana itmiştir.

Karapınar’a özgü olan tülü ve halı sanatı da günümüzde yok olmak üzeredir. Bu el sanatlarını, makina halı ve tülüsü yok etmiştir. Bu el dokumacılıkları mutlaka desteklenerek, yeni kuşaklara orjinal örnekleri ile birlikte aktarılmalıdır.

Dünden günümüze intikal etmeyen, neredeyse unutulmuş seyirlik oyunlarımızın başında; sayı sayma oyunu gelir. Bu oyun; davarların fire vermeden doğum yapmaları için “uğur ve bereketin temsili oyunu”dur. 60’lı yıllardan önce koç katımı 29 Ekim’de olur ve koyuncular yaylalardan Karapınar’a göç eder. Koç katımının 100. günü ocağın 26’sı gibi, mahallenin çobanları toplanır, aralarında iş bölümü yaparak sayı gezerler, yumurta, yağ, un, para gibi şeyler toplarlar, burada aşağıdaki maniyi de söylerler. Çocuklar bu grubu geriden izler. Bu iş ilkbaharın müjdecisi ve koyunlardan döl almanın yaklaşığının habercisidir. Ama günümüzde koç katımı çeşitli nedenlerle tem-

muz, ağustos aylarına alındığı için, oyunun kuralı bozulmuş ve bu gelenek şu anda unutulmuştur.

*Sayı sayı silli bayı,
Dört ayaklı ballı bayı.
Sayı geldi duydunuz mu?
Selamını aldınız mı?
Doğu goyun, doğuş goyun,
Memeleri gümüş goyun.
Goyunumuzun yüzü yitti,
Guzumuzun tiyü bitdi.
Yaz geldi, güz geldi,
Ak belikli kız geldi.
Ak goyun akışır,
Gara goyun tokuşur.
Viren ablamın bir oğlu olsun
Virmeyen ablamın bir gızı olsun.
O da kel, kör olsun.*

Evlerin avlu ve mahalle aralarında boşlukların bulunduğu yıllarda oynanan; “gırcıgan, el el üstünde, vız vız, mucuk, söbe, bezirgan başı, yağ satarım bal satarım, körebe, güvercin taklası, uzun eşşek, çatal matal kaç çatal” gibi oyunlar şehirleşme ve apartman bayatı ile günlük koşuşturmalar sebebiyle bugün unutulmuş, neredeyse kitaplarda kalmıştır.

Sünnet törenleri de eskiye göre daha sade ve sadece ev halkı arasında veya hastanelerde konu komşu duymadan basit birer ameliyat havasın-

da yapılarak manevi hazrı yaşanmamaktadır.

Cenaze vukubulduktan sonra, ilk dinî bayramda yapılan “ölü bayramı” veya “ilk bayram” Karapınar’a has bir gelenekken 1980’li yıllarda bid’ad olduğu gerekçesi ile yapılan telkinler sonucu bu gelenekten vazgeçilmiş, Karapınar dışında olanların bir müddet sonra da olsa yapacakları taziyeler önlenmiş. Böylece bir folklorik değerimiz unutulmuştur.

İlkbaharın gelişi ile yeni nişanlı iki taraf arasında yapılan eğlenceli bir kutlama olan Sultan Navruz’a çıkma geleneği de günümüzde unutulmuştur. Ali Tepe’ye Sultan Navruz’a çıkılır. Gelin kıza hediyeler verilir, her iki tarafın gençleri oyunlar oynanır, çerezler yenir, iki aile arasında kaynaşma sağlanırdı.

Gene, yakın bir gellancı evinde yeni nişanlanan kız için mum dikme adeti de günümüzde unutulmuştur. Unutulan bir başka gelenek de damada kız evi tarafından gönderilen çerezin damadın arkadaşları ile birlikte eğlenerek yenmesi olan Honça geleneği de 50 yıl önceki geleneklerimizdendir.

Yağmur duasına çıkma geleneği halen devam eden geleneklerimizden biri olup, yağmura hasret bit-

mediği sürece bu gelenek devam edecektir. Gelin kızın dokuduğu ıstarı kesmesi sonucu kestellik adı altında kayın valide tarafından verilen hediye geleneği de ıstar olayı bittiği için unutulmuştur. Ayrıca oba göçürme geleneği de unutulmuştur.

Herşey her zaman açık açık söylenemez, açıkca söylenemeyen şeyler ima ile anlatılır. Evlenmek isteyen delikanlının pilava kaşık saplaması, birinde gönlü olan kızın mendil işlemesi, kayın peder, kayın valide ayrı eve çıkmak isteyen evli çiftin iması ise tam Karapınar'a has idi. Şöyle ki; evlendikten bir iki sene sonra yeni evli çift ayakları üzerinde durmaya başlayınca, biz artık ayrı eve çıkmak istiyoruz diyemezler; gelin kaynanasına: "Oğlun tekne – senit alsak" diyor diye durumu kayınvalideye açar. Durum anlaşılmalıdır. Aile meclisinde yapılan değerlendirmeden sonra baba izin verirse: "Madem istiyorlarsa tekne senit alsınlar; ama çarşıdan yemek yok" diye de tembih eder. Böylece ayrı eve çıkmaya izin çıkmış olurdu. Şimdi başlangıçta ayrı eve çıkıldığı ve eskisi gibi evde ekmek yapılmadığı için bu değer de unutulmuştur.

İNCE ÇAYIR

*İnce çayır biçilir mi,
Sular soğuk içilir mi,
Bana yardan vazgeç derler,
Yar tatlıdır, geçilir mi aman*

*İnce çayır, kalın çayır
Yaktın ciğerimi çayır çayır,
Dağlar dağlar viran dağlar,
İçim yanar, kalbir ağlar.*

*Ağam ben yandım, paşam ben yandım,
Ellerin köyünde eğlendim kaldım,
Ben bir güzele meyil bağlandım,
Uyudum uyandım koynumda sandım.*

*Elinizden, elinizden
Kurtulaydım dilinizden aman
Yeşil başlı ördek olsam
Sular içmem gölünüzden aman.*

İbrahim Çetin ve Osman Sel (1939)

Kaynak:

*Meydan-ı Larus Ansiklopedisi
Bütün Yönleri ile Karapınar (İbrahim Gündüz)*

Aczimin Giryesi

Devasız dert...

Devasız derde düştüm, Lokman Hekim gelse fayda etmez,
Çektiğim acıları anlatmaya kalksam nefes yetmez.
Biliyorum, derdi veren Allah derman da vermiş, lakin
Gönül bu ya, derde kucak açar, dermandan yana gitmez...

Ahmet Sergi

NAME-İ HÜMAYUN

Farsça “*nâm*” kökünden meydana gelen “*nâme*”, Türkçede “mektup, ferman, biti, buyruldu” anlamlarına gelmektedir. Bu belgelere, name isminin verilmesinin sebebi belgelerin başında ve sonunda yazan padişahın isminin bulunmasıdır⁽¹⁾. Hümayun ise padişahı ve padişaha ait şeyleri ifade eden bir tabirdir⁽²⁾. Farsça olan “*hümâ*” kelimesinin sonuna “gibi” anlamına gelen “*yûn*” ekinin getirilmesiyle oluşmuştur. Bu tabirin ortaya çıkmasına dair anlatılan rivayet ise şöyledir: Ölen bir padişahın yerine tahta geçecek bir halefi bulunmadığı zaman meydana uçurulan hümâ kuşunun başına konduğu kişi hükümdar olmaktadır. Bu kişi uğurlu, kutlu ve mübarek kabul edildiği için sonraları bu kelime, padişahları ve onlara aitliği belirtmek için kullanılmıştır⁽³⁾. Müslüman veya Hristiyan devlet hükümdarları ve Osmanlı Devleti’ne bağlı Kırım hanları, Mekte şerifleri Dağıstan ve Gürcistan hâkimleri, Erdel kralları, Eflak ve Boğdan voyvodaları gibi imtiyazlı toprakların idarecileri ile Fas ve Özbek hanlarına gönderilen mektuplara name-i hümayun denmiştir⁽⁴⁾.

Name-i Hümayun’un Rükünleri
Diplomatik biliminde rükün,

belgelerdeki her bir bölümün içerdiği unsurlara verilen isimdir⁽⁵⁾. Osmanlı belgeleri genelde davet, tuğra, unvan, elkab, dua, nakil / iblâğ, tenbih, tarih ve mahall-i tahrir gibi bölümlere ayrılmaktadır. Aşağıda name-i hümayun rükünleri üzerinde ayrı başlıklar altında durulacaktır:

Davet

Osmanlı döneminde “*tabmîd*” veya “*temcîd*” denilen rükün davet olarak adlandırılmaktadır. Belgelerin cinsine göre rükünlerinin azalmasına veya artmasına rağmen davet hiç değişmezdi⁽⁶⁾. Belgenin yazıldığı kâğıdın üst tarafında bulunurdu⁽⁷⁾. Davetlerde, Allah’ın adı zikredilerek yardımı istenmekte ayrıca Hz. Peygamber ve bazen de dört halifenin şefaatleri dilenirdi. Aşağıda, Avusturya İmparatoru’na gönderilen bir davet örneği yer almaktadır:

“*Yerleri ve gökleri yokdan var eden Allahu te’âlânın avn ü inâyeti ve iki cihan güneşi Peygamberimiz Muhammed Mustafa sallâllâhu aleyhi ve sellem hazretlerinin mu’cizât-ı kesîretü’l-berekâtı ve âl ü eshâbının kerâmât-ı celiyyeti’d- derecâtı ile...*”⁽⁸⁾

Tuğra

Tuğranın Farsçası “nişan”, Arapçası ise “tevkî”dir. Osmanlılarda pa-

(1) Mübahat S. KÜTÜKOĞLU, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul, 1994, s. 146.

(2) İsmail PARLATIR, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, 2006, s. 662.

(3) Tahsin YAZICI, “Hümâyun”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Kısaltma: DİA), XVIII, İstanbul, 1998, s.479.

(4) KÜTÜKOĞLU, *aynı yer*.

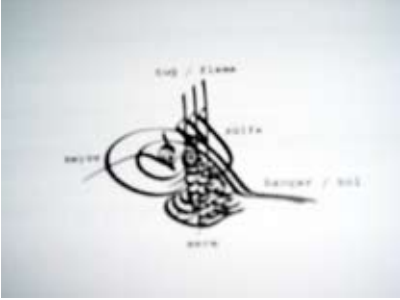
(5) M. Tayyip GÖKBİLGİN, *Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî*, İstanbul, 1979, s. 53.

(6) Mübahat S. KÜTÜKOĞLU, “Diplomatik”, *DİA*, IX, İstanbul, 1994, s. 365.

(7) GÖKBİLGİN, *aynı eser*, s. 54.

(8) KÜTÜKOĞLU, *aynı eser*, s. 146.

dişahın ismini anlatan alâmet anlamına gelmektedir. Ferman, berat gibi belgelerdeki “alâmet-i şerif” deyimini de tuğrayı işaret etmektedir⁽⁹⁾. Name-i hümayunların gönderildikleri kişilerin hükümdar olması nedeniyle özellikle bu belgeler titizlikle kaleme alınır, tuğralar da bunlara yakışacak biçimde çekilirdi⁽¹⁰⁾.

Tuğra ve Rükünleri (Kütükoğlu'ndan)

3) Unvan

Unvan, padişahların sahip oldukları yerleri ve yetkilerini gösteren rükündür. Padişahların olağanüstü durumlarda yazdıkları nameler “Ben ki...” unvanı ile başlardı⁽¹¹⁾. Burada, padişahların birkaç nesil öncesine kadar olan atalarının ismi yazılırdı. Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) name-i hümayunlarında unvan sonunda yer alan padişahın ismi mavi ve celî kalemle, iki satırlık yer işgal edecek ve dikkat çekecek şekilde yazılmıştır⁽¹²⁾. Kanuni'nin Alman İmparatoruna 1565'de verdiği ahidnamenin unvan bölümü şöyledir:

“Ben ki Sultân-ı selâtin-ı Şark ve Garb sâhib-i kırân-ı memâlik-i Rûm ve Acem ve Arap kahraman-ı kevn ü mekân Neriman-ı meydan-ı zemîn ü zamân Ak- deniz'in ve Kara-deniz'in ve Ka'be-i mu'azzama ve Medîne-i münevverenin ve Kuds-i şerifin ve taht-ı Mısır-ı nâdire-i asrın ve

vilâyet-i Yemen ve Aden ve San'ânın ve dâru's- sedâd-ı Bağdad ve Basra ve Lahsânın Medâin-i anuşin-i Revan'ın ve diyar-ı Cezâir ve Azerbaycan'ın ve Deşt-i Kıpçak ve Tatar'ın ve Kürdistan ve Luburistan'ın külliyyen Rûmeli ve Anadolu ve Karaman ve Eflak ve Boğdan ve Üngürüs memleketlerinin ve bunlardan gayri nice memâlik ve diyar-ı azîmül- itibarın Pâdişahı ve Sultânı Sultan Süleyman Han ibn-i Sultan Selim Hânım⁽¹³⁾.”

4) Elkab

Unvan bulunan name-i hümayunlarda, padişahın adından sonra namenin gönderildiği kişinin elkabı yer alırdı. Unvan bulunmayan name-i hümayunlar ise doğrudan elkabla başlarlar. Bazı namelerde elkabın başında “ezcümle”, Kanuni'ye ait olanlarda ise “sen ki”, bazen de “siz ki” sözü bulunurdu⁽¹⁴⁾. Her üst düzey devlet görevlisinin hatta Hristiyan hükümdarlar ile devlet adamları ve komutanların da ayrı birer elkabı bulunur, yazışmalarda bunlar kullanılırdı.

5) Dua

Hitap edilen kişinin rütbesinin, şan ve şerefine uzun sürmesine ve daha da yücelmesine yönelik iyi dilekler dua bölümünde yazılırdı. Dua formülü de her devlet adamı, Müslümanlarla Hristiyanlar için farklı idi. Müslümanlar için, Allah'tan şan ve şereflerinin artması, rütbelerinin yükselmesi, yüceliklerinin devam etmesi temennisinde bulunulurdu. Hristiyanlar için ise kişinin iyi bir akıbet, hayırlı bir sona erişmesi yani İslâmiyet'i kabul ederek gerçek yolu bulması temenni edilirdi⁽¹⁵⁾.

6) Nakil / İblâğ

Belgelerin niçin yazıldığını, olayların ortaya çıkış şekli ile sebebini ve

(9) GÖKBİLGİN, aynı eser, s. 79.

(10) KÜTÜKOĞLU, aynı eser, s.148.

(11) GÖKBİLGİN, aynı eser, s. 57-64.

(12) KÜTÜKOĞLU, aynı eser, s. 149.

(13) GÖKBİLGİN, aynı eser, s. 58-59.

(14) KÜTÜKOĞLU, aynı eser, s.148-149.

(15) GÖKBİLGİN, aynı eser, 68-70.

şartlarını bildiren bölüme “*nakil*” ya da “*iblâğ*” ismi verilmektedir⁽¹⁶⁾.

Name-i hümayunların yazılmasına sebep olan başlıca olaylar şunlardır: Cülus, sulh, elçi gönderilmesi, ticarî konular ve yardım talebidir.

7) Tenbih / Te’kid

Name-i hümayunların gönderdikleri kişiler, hükümdar olduğu için bir emir rüknü bulunmaz ancak bazılarında “*imdi*” bazılarında da “*gerektirir ki*” ile başlayan bir kısım bulunmaktadır. Bunlar emir rüknünü hatırlatır ama emir değil bir çeşit tenbihtir. Te’kid kullanıldığı zaman çoğu kez “*şöyle bilesiz*” denilerek söze başlanmaktadır⁽¹⁷⁾. Te’kid usulüne lânet şeklinde de rastlanılmaktadır. Bu te’kidlerin en çok kullanılanı şöyledir: “*Bu hükmü tutmayanları yer ve gök kabul etmesin...*”⁽¹⁸⁾.

8) Tarih

Name-i hümayunlarda diğer belgelerde olduğu gibi tarih bölümü de yer alırdı. Bu “*evâil-i Muharrem*”, “*evâst-ı Muharrem*” “*evâhir-i Muharrem*” gibi onar günlük devreler olarak verilmekle birlikte bazen de gününü bildiren bir tarih yazılırdı⁽¹⁹⁾.

9) Mahall-i Tahrir

Belgenin yazıldığı yere “*mahal-i tahrir*” ismi verilmektedir. Mahall-i tahrir formülü iki şekilde görülmektedir. Birincisinde, padişahın tahtı, sarayın bulunduğu şehir ya da yazın ikamet edilen yer gösterilirdi. İkincisinde, ordunun sefer sırasında konakladığı yer gösterilmiştir. Bu durumda daha çok “*sahrâ-yı...*” şeklinde yazılırdı⁽²⁰⁾.

Yazılış Sebebi Bakımından
Name-i Hümayunlar

(16) GÖKBİLGİN, *aynı eser*, s. 70.

(17) GÖKBİLGİN, *aynı eser*, s. 153.

(18) GÖKBİLGİN, *aynı eser*, s.73.

(19) KÜTÜKOĞLU, *aynı eser*, s.155.

(20) GÖKBİLGİN, *aynı eser*, 77.

Name-i hümayunlar, farklı nedenlerle kaleme alınırdı. Bu nedenle name-i hümayunlar yazılış sebebine göre farklı adlar alırdı.

Beşâret-name / İlân-name

Padişahın tahta cülusunu bildirmek için yabancı hükümdarlara, idaresi altındaki bey ve krallara gönderilen name-i hümayunlara Beşâret-name/ İlân-name denmektedir.

Tehdid- name

Tehdid-name, komşu devlet hükümdarının devletler arası protokol hususlarına uymaması durumunda yazılırdı. Mesela, cülus bildiren name-i hümayuna cevap verilmemesi ve tebrikte bulunulmaması tehdid-name yazılmasına sebep olurdu. Tehdid-namede karşı tarafa ağır bir dil ve küçültücü ifadeler kullanılırdı.

c) Fetih-name

Bir fetih gerçekleştiği zaman yabancı devlet hükümdarlarına ve Osmanlı Devleti içerisinde ileri gelen beylere yazılan name-i hümayunlara fetih-name denirdi. Bunları diğer name-i hümayunlardan ayıran en önemli unsur devlet içinde ileri gelen beylere de yazılması idi⁽²¹⁾.

Sonuç

Osmanlı bürokrasisinde hemen her şey bir kurala bağlanmıştır. Bu nedenle yazışmalarda da uygulanacak kurallara dikkat edilmesi şarttı. Başta Başbakanlık Osmanlı Arşivi olmak üzere Topkapı Sarayı Müzesi gibi arşiv malzemesinin saklandığı müze ve kütüphanelerde çok sayıda name-i hümayun bulunmaktadır. Name-i hümayunlar, tarihî pek çok olaya ilişkin bilgi verdiği için önemli belge niteliğindedir. Bunların başında padişah değişiklikleri, savaşlar, barışlar gibi pek çok önemli konu gelmektedir.

(21) KÜTÜKOĞLU, *aynı eser*, s. 155-160.

M. Ferit (Uğur)'ten Bir Konferans: 10

Kable'l-İslâm Türk Hars ve Medeniyetine Dair

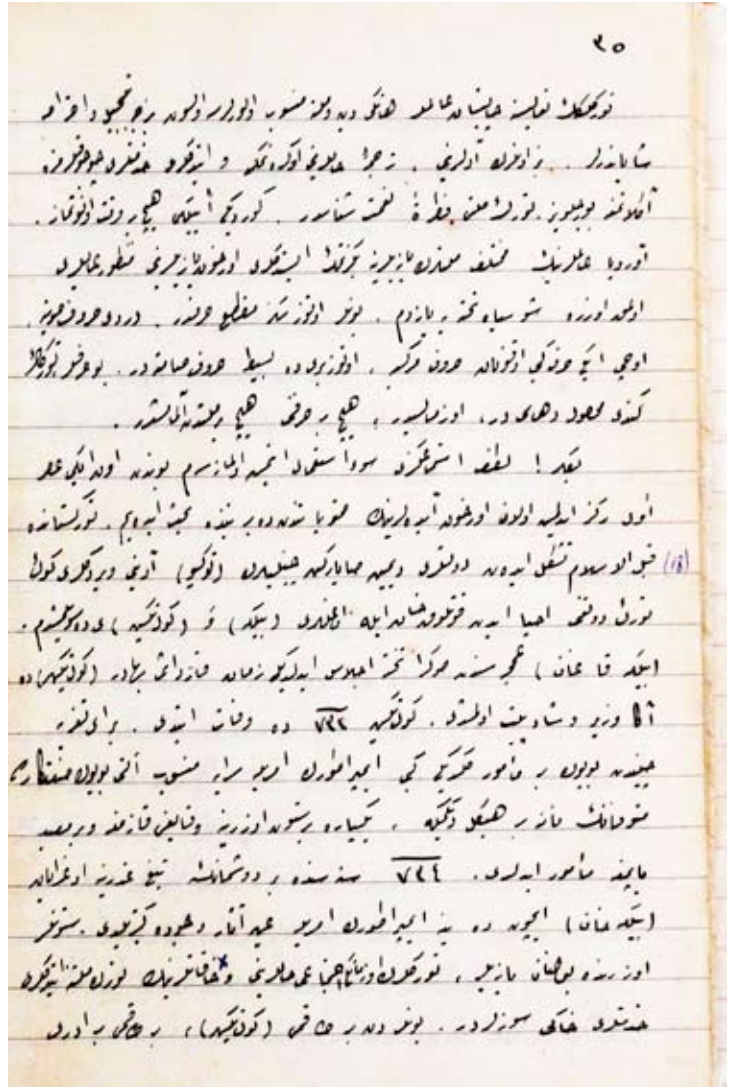
A. Nüshet TURGUT

(sayfa 35)

Türklüğün tealisine (yükselmesine) çalışan âlimler hangi din ve millete olurlarsa olsun bizce tebci (yüceltme) ve ihtirama (saygıya) şayandırlar. Biz onların adlarını, tercüme-i hâllerini öğrenmek ve ettikleri hizmetleri çocuklarımıza anlatımına borçluyuz. Türk milleti fıtraten nimetşinastır. Gördüğü iyiliği hiçbir vakit unutmaz. Avrupa âlimlerinin muhtelif milletlerin yazılarına benzetmek istedikleri Orhun yazılarını manzur-ı âlileri olmak (görölmek) üzere şu siyah tahtaya yazdım. Bunlar otuz sekiz mukatta (ayrı yazılan) harftir. Dördü huruf-ı savtiyye (sesli harfler), üçü iki harf gibi okunan huruf-ı mürekkebe (bitişik harfler), otuz biri de basit huruf-ı samitedir (sessiz harf). Bu harfler, Türk'ün kendi mahsul-i dehasıdır, öz malıdır; hiçbir harfini hiçbir milletten almamıştır.

Beyler! Lütf-ı istimanızı (dinleme lütfunuzu) suiistimal etmiş olmazsam bundan on iki asır evvel rekz edilmiş olan (dikilen) Orhun Abidelerinin muhteviyatından da bir nebze bahsedeyim. Türkistan'da kable'l-İslâm teşekkül eden devletleri demin sayarken Çinlilerin (Tukyu) adını verdikleri Köktürk Devleti'ni ihya eden Kutluk Han ile oğulları (Bilge) ve (Kültigin) i de söylemiştim. (Bilge Kağan) amcasından sonra tahta iclas edildiği (tahta çıktığı) zaman kardeşi bahadır (Kültigin) de ona vezir ve şadapıt olmuştu. Kültigin 731'de vefat etti. Bera-yı taziye için) Çin'den büyük bir memur geldiği gibi imparatorun emriyle saraya mensup altı büyük sanatkâr da müteveffanın namına bir heykel dikmeğe, yekpare bir sütun üzerine vekayiini kazmağa ve bir mabet yapmağa memur edildi. 734 senesinde bir düşmanın tığ (kılıç) gadri-ne uğrayan (Bilge Kağan) için de yine

imparatorun emriyle aynı asar vücuda getirildi. Sütunlar üzerinde bulunan yazılar, Türklerin o zamanki içtimai hâllerini ve hakanlarının Türk milletine ettikleri hizmetleri haki (hikâye eden, anlatan) sözlerdir. Bunlardan birtakımı (Kültigin), bir takımı biraderi

(sayfa 37)

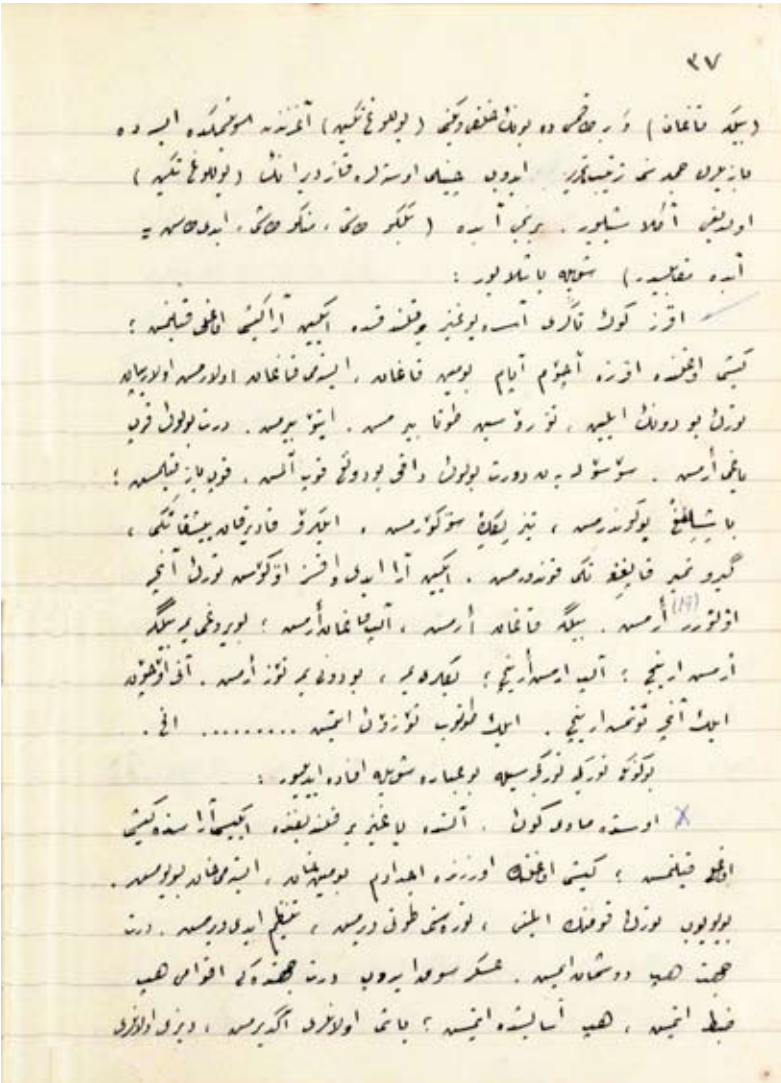
(Bilge Kağan) ve bir takımı da bunun halefi ve yeğeni (Yollug Tekin) ağzından söylenmekte ise de yazıların cümlesini tertip ve tahrir edip Çinli ustalara kazdırmanın (Yollug Tekin) olduğu anlaşılır. Birinci abide (bengü taşı, mengü taşı, ebedi taş = abide mukabilidir) şöyle başlıyor:

Üze kök tengri asra yağız yer kılın-
dukda ikin ara kişi oğlu kılınmış; kişi og-
lında üze eçüm apam Bumin Kağan, İste-
mi Kağan olarmış olarıpan Türk budun-
nung ilin, törüsin tuta birmiş. İtü birmiş,
dört bulung kop yağı ermiş. Sü sülepen
dört bulung dakı budunug kop almış.
Kop yaz kılmuş; başılıgı yükündürmiş,
tizligig sökürmüş. İlgerü Kadirkan Yıška
tegi, kirü Temir Kapıgga tegi kondurur.
İkin ara idi oksuz öküş Türk ança olurur
ermiş. Bilge Kağan ermiş, Alp Kağan er-
miş; buyruğı yime Bilge ermiş erinç; Alp
ermiş ermiş erinç; begleri yime, budunu
yime tüz ermiş. Anı üçün ilig ança tutmuş
erinç. İlig tutup tüzük itmiş
ilh.

Bugünkü Türkiye Türkçesiyle bu ibare şöyle ifade edilir:

Üstte mavi gök, altta yağız yer kılın-
dıka ikisi arasında kişi oğlu kılınmış; kişi
oğlunun üzerinde ecdadım Bumin Han,
İstemi Han buyurmuş. Büyüyüp Türk
kavminin ilini, töresini tutuvermiş, tan-
zım edivermiş. Dört cihet hep düşman
imiş. Asker sevk edip dört cihetteki akva-
mı hep zapt etmiş, hep asayıste etmiş; başı
olanları eğdirmiş, dizi olanları

•Devam edecek

Süheyla ÖNAL
suheyla_onal@hotmail.com

GENÇ KALEMLER

DERT

Ey dert, seni yazdım
Seni söylemeden, sabırla ezdim
Eyledim kendimde, âlemime saydım
Öldün benimle, kendini yalnız mı sandın?